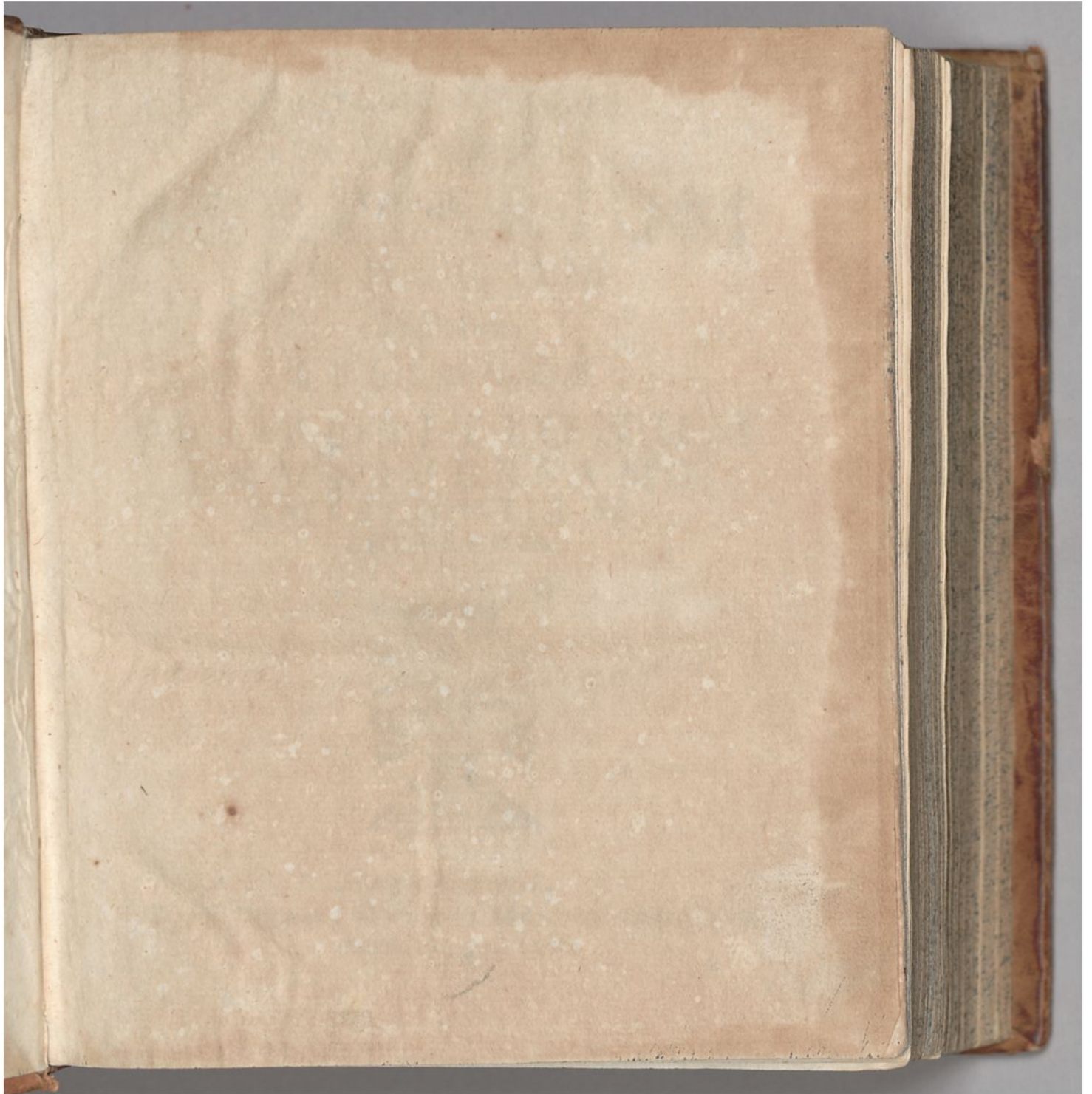

Leibn. Marg.
41

Varia ethica.

EXERCITATIO PHILOSOPHICA
De
NATURA VO-
LUNTATIS HU-
MANÆ,

QVAM
DEO T. O. T. q. M. BENE JUVANTE,
IN

ILLUSTRI UNIVERSITATE JENENSI,

SUB PRÆSIDIO

V I R I

AMPLISSIMI, EXCELLENTISSIMI, AC
PRÆCLARISSIMI

DN. CASPARI POSNERI,

PHYSICES PROFESSORIS PUBLICI ORDINARIJ

CELEBRATISSIMI, FACULTATIS PHILO-
SOPHICÆ H. T. DECANI SPECTA-
TISSIMI,

FAUTORIS, PROMOTORIS ATQVE
PRÆCEPTORIS SUI JUGI CULTU DE-
VENERANDI

PUBLICÆ ERUDITORUM DISQUISITIONI
SUBJICIT

MEINHARDUS STOMÆUS,

OSNABRUG. WESTPHALUS.

DIE XIII. DEC. A. M. DC. LVI.

IN ACROATERIO PHILOSOPHORUM.

H. L. Q. S.

JENÆ, NISIANO STANNO.

De
NATURA VOLUNTATIS
HUMANÆ
Præloquium.

Iventium, quæ in hoc mundi opificio continentur, summam esse differentiam, vel eum, qui primis, quod dicitur, labris saltem principia contemplationis hujus universi delibavit, latere posse, verosimile vix videtur. Alia enim eorum, dum solas operationes vitales edere videntur, eâ constant animâ, quam vulgò *vegetalem* seu *vegetativam* vocant. Spectantque huc omnis generis plantæ, quarum quatuor summa genera constituunt Botanici, nimirum *Βοτάνη*, sive *ἄνθος*, herbam; *Φυτόν*, suffruticem; *ῥάμιον* fruticem; & *δένδρον* arborem. Ipsa autem hæc anima, quoniam etiam cæteris inest, adeoque sic & plantis & animalibus communis est, ut & quia ratione ejus, tanquam principii, non vivere omnibus viventibus competit, ut Aristoteles II. de Anima Cap. II. text. 15. & Cap. IV. t. 34. docet, maxumè communis & prima anima merito quidem, nuncupatur. At quoniam saltem nutritionis, augmentationis & generationis causa est, quibus nobilior est sensus & intellectus, nostrò judicio non erraverit, qui aliis ignobiliorem, & infimam esse dixerit. Sunt deinde viventia alia, quæ per sensus objecta externa cognoscunt, cognita postmodum, si bona, suæque indoli convenientia fuerint, appetunt; si mala,

minusque naturæ conformia, averfantur ac respuunt, & præterea etiam de loco ad locum se movent. Quorum anima, procul dubio ab actu potiori ac nobiliori, vocatur *sensitiva* seu *sentiens*. Hisce se tandem adjungunt adhuc alia, *Intelligens* hæc magis linquentia & ad Ens entium & Naturam naturarum, Deum T. O. M. Conditorum suum quam proximè omnium accedentia: utpote quæ non modò facultate vegetativâ & sensitivâ non destituuntur; sed & parte adhuc diviniore & immortalis, animâ nimirum *rationali*, quæ à Philosophovs seu λόγος dicitur, prædita sunt. Hujus animæ duæ diversæ, secundum Dd. Physicos, dantur facultates: quarum altera *Intellectus*, altera *Voluntas* audit. Cum autem in campo Physico vix ulla nobilior & ad alias Scientias Artesque, præprimis ad Theologiam utilior, quàm de Animâ rationali inveniatur materia, nos quoque eadem illecti, de posteriori ejusdem facultate, quæ *VOLUNTAS* dicta, aliqualem nostroque ingenio æqualem instituemus discursum. Tu LECTOR BENEVOLE nostro conatui fave, & quæ ex bonis Autoribus, nostrisque Præceptoribus collecta, hucque ad nostrum hoc exercitium allata reperies, æquanimitè lege & interpretare.

THESIS I.

UT autem hinc ordiamur, in limine statim monemus, nobis sermonem esse, non de *Voluntate in suâ latitudine*, sed saltim uti homini attribuitur, & ejus anime rationalis altera potentia dicitur. Docent quidem vulgò Doctores, omne vivens intellectuale, adeoque sic etiam Deum atque Angelum, esse volitivum, voluntatemque esse vim appetendi spirituale, quâ natura intellectualis in bonum per intellectum apprehensum inclinatur, ita, ut (secundum verba Thomæ *P. I. Q. XLX. art. I.*) cum habet, in eò quiescat,

CHMP

cum verò non habet, ipsum querat. Ubi simul disputant, an voluntas hac omni nature intellectuali eodem competat modo, an diverso? &, ut scripta docent, in diversas trahuntur partes. Quibus verò immiscere nos nolumus, intendentes saltem de voluntate restrictè ad hominem nunc agere: cui scilicet, ideo, quod animâ rationali constat, voluntatem propriè competere, per omnium saniorum confessionem certissimum est.

THES. II.

Et quoniam hoc modò de eâ agere instituimus, præterimus controversias, quas circa Etymologiam ejus vulgò movent. Utrum scilicet, veluti Græcum *θέλημα*, *ἀπό τῆς ἐν λίας* dicitur, quòd animus, quò modò vult, nimia celeritate, quasi currens, moveatur ac feratur: ita Latinum *Voluntas* dictum sit à *volatu*, aut à verbo *volito*, ideo, quod, ipsa ad res, quas diligere incipit, quasi volitet? An, quod ex Scholasticis quidam volunt, descendat potius à nomine *volubilitas*, quod volvatur nunc in fugâ nunc in prosecutione? An verò à verbo *Volo*? An denique, sicut hoc verbum (*volo*) integrum est à Græco *βέλομαι*, abjectò *υ* secundum consuetudinem Æolensium, qui (ut Jul. Cæsar Scaliger ait de Cæsis Lingue Latine Libr. I. Cap. XXV.) *ου* non habent pro consonante, & ideo pro *ἀμπέλως* dicere solent *ἀμπέλ*, pro *λύκως*, *λύκ* &c. Ita à nomine *βέλῃσις* veniat *voluntas*, mutatione aliquâ facta partim in ipsis literis, partim, ut Æolos facere jam diximus, in pronuntiatione?

THES. III.

Equidem non laret nos, quid à Doctoribus vulgò statuat, omnis nimirum inquisitionis initium debere sumi ab expositione nominis, cujus, si Thomæ de Aquinò credimus, duæ sunt partes vel membra: alterum, adducens id, à quò nomen, ad significandum est impositum, quod vulgò Etymologiam vocant; alterum, explicans id, ad quod significandum nomen est impositum, quod usitato Logicorum termino commodè vocari potest definitio nominis. (Vide Thomam P. I. Qu. XIII. art. II. ad 2. & art. II. X.) Verum eum nos, ut Thesi I. monui-

mus, sermonē institūre velimus non de voluntate in comuni, siue (ut forsan vocare possemus) in actu signato, sed saltem de *natura voluntatis humane*, non sperabimus, à nobis requisitum iri eorum omnium evolutionem. Mittentes proinde, quæ ad allatas illas Etymologias notari possent, ut & recensionem variarum in lectione Authorum occurrentium significationum, saltem aliquas, quas frequentius, in forō Physicō potissimum, occurrere videmus, breviter adducemus.

THES. IV.

Præter eum itaq; sensum, quō nos voce *Voluntatis* nunc utimur, & utuntur Physici plerique, significat illa I. *quemcunq; appetitum animantium*, tam rationalem, quàm sensitivum. Ut quando de *animalibus* dicitur, quod *velint comedere*. Cū tamen inter saniores Physicos certum sit, bruta solō appetitu sensitivō constare. II. Significatur eā ipse actus *volendi*, siue, ut vulgò vocatur, *volitio*. Quæ acceptio etiam in Ethicis celebris est, ubi definitur voluntas *boni cum ratione appetitio*. Et adducitur pro eā non modò autoritas Aristotelis, qui in Ethicis eā ab electione & consultatione distinxit; sed & Augustini, qui *I. Retract.* dixit: *Nihil est tam in potestate voluntatis, quàm voluntas ipsa*, hoc est, *volitio*. Porro III. notatur etiam eā *objectum*, siue, ut Armandus de Bellō Visu vocat, *de explic. Terminor. Lib. II. Cap. CXLV. ipsa res volita*. Ut quando dicitur: *Voluntas Regis est, ut latro suspendatur*. Hic enim (ait Armandus) non accipitur pro potentia voluntatis, nec etiam pro actu voluntatis ejus: quia *suspensio latronis non est potentia volitiva Regis, nec actus elicitus à potentia; sed sumitur pro re volita, quia suspensio latronis est res volita à Rege*. Guilielmus Vorrrillong *I. Dist. XLV. art. I. explicat. termini I. fol. 106. G. ait*, voluntatem hōc modò sumtam dicere voluntatem signi, uti sunt *præcepta & prohibita*. Putatque B. Scheiblerus, *Operis Metaph. Lib. II. Cap. III. Tit. XV. art. I. num. 500. p. m. 130.* hōc sensu esse accipiendam vocem voluntatis, quando in Psalmis dicitur: *In capite Libri scriptum est, ut facerem voluntatem tuam.* Item quando Paulus *I. Thessal. IV. 3. ait: Volun-*

tas

tas Dei est sanctificatio vestra. Quò etiam referrì posse videtur illud Salvatoris apud Johannem Cap. V. v. 30. ἔζητῶ τὸ θέλημα τὸ ἐμὸν, ἀλλὰ τὸ θέλημα τῷ πέμψαντός με πατρός. Non quaero voluntatem meam, sed voluntatem ejus, qui misit me, Patris.

THES. V.

Verùm hæ significationes omnes alienæ nunc sunt à nostrò institutò, qui Voluntatem sumimus, ut jam sæpè in antecedentibus monuimus, pro potentia vel virtute volitivâ, secundum quam dicitur vulgò, duas esse anime rationalis potentias, Intellectum & Voluntatem. Et hoc modò dum sumitur, alio nomine vocatur appetitus rationalis, appetitus intellectualis, intellectivus, item spiritualis, ideò, quod non, uti appetitus sensitivus, materiæ immersus sit, ductumque vel dictamen sensuum sequatur, sed sit potentia rationalis animæ, (quam spiritum esse certissimùm est) & in operando judicium rationis audiat. Appetitus enim sensitivò trahimur in bonum à sensu apprehensum: at voluntate, tanquam appetitu, movemur in bonum apprehensum & monstratum ab intellectu, ait rectissime Joh. Magirus Comment. in Physiologia sua Lib. VI. Cap. XX. §. 2.

THES. VI.

Præmissis his circa nomen, ad τὸν τῷ πρόγματι ὀρεγνὺν ut pergamus, ordo monet. Solet autem à variis variè definiri voluntas. Guiliermus Vorrillong locò citatò fol. 106. F. tres adducit, duas ex Augustino, & unam ex Doctore irrefragabili. Prima Augustini in lib. de Liberò arbitriò hæc est: Voluntas est rationalis motus, sensui præsidens & appetitui. Hòs enim modò (addit Vorrillong) est anime nostræ regina, imperans cæteris potentis, ut prosequantur aliquid, aut fugiant. Altera ejusdem Patris in Lib. de duabus animabus hæc est: Voluntas est animi motus ad aliquid prosequendum vel fugiendum. Tertia verò, quam Doctore irrefragabili tribuit Vorrillong, hæc est: Voluntas est vis cognoscens, domina sui actus. Quam ita explicat ille: Per hoc, quod dicitur vis cognoscens, differt Voluntas à totâ parte sensitivâ, in quâ nulla extat cognitio, licet aliquando sui objecti perceptio. Per hoc autem, quod dicitur domina sui

sui actus, differt ab intellectu, qui merè naturaliter in objectum suum movetur ex parte sui; non sic voluntas, seu nostra, seu divina, sed liberè. Hæc Vorrillong.

THES. VII.

Similes hifce apud Scholasticos alios occurrunt, quas brevitatì studio ducti subicemus. Addimus autem quasdam ex Scriptoribus Physicis. Primò quidem illam Magistri Subtilitatum, Jul. Cæs. Scaligeri Exerc. CCCVII. sect. III. ubi dicit: *Est voluntas intellectus extensus* (sive, ut paucas post lineas vocat, *promotus*) *ad habendum aut faciendum, quod cognoscit.* Et deinde illam Francisci Titelmanni Compend. Nat. Philos. lib. XII, Cap. I. *Voluntas est talis potentia, per quam homo appetit, vult & non vult ea, quæ secundum intellectum judicat bona vel mala.* Cum quâ eadem ferè est illa Joh. Velcurionis Comment. Phys. Lib. IV, Cap. XXIV, *Voluntas est potentia anime rationalis motiva, quâ homo intellecta cupit, ut bona, vel renuit, ut mala.* Item illa Cæsp. Bartholini Exercit. de anima Cap. IV, Theor. VI, *Voluntas est anime rationalis facultas, quâ homo vel eligit, quæ bona, vel aversatur, quæ mala ab intellectu judicata sunt.* Et tandem illa supra cit. Magiri d. Cap. XX, §. 2. quam etiam B. Scheiblerus, magnum nostræ Westphaliæ lumen, Lib. de anima Part. III, Diss. VI, §. 4. probat: *Voluntas est anime intelligentis vis, quâ ea, quæ ab intellectu apprehensa & judicata fuerunt, homo vel eligit, vel aversatur.*

THES. IIX.

Ex hifce quam probemus, quasque improbemus, antequam dicamus, placet aliqua præmittere. Quorum primum sit: *Esse in homine vim & facultatem aliquam, ratione cuius bonum appetit, & malum aversatur ac fugit.* Hoc cum certum sit inter omnes, quos novimus nos, & alias quoque manifestæ veritatis, hinc constitutò eò, ponimus aliud. Nempe, sicuti præter cognitionem sensualem, quæ etiam brutis competit, pollet homo etiam intellectu, quò percipit & cognoscit ea, quæ cognitionem sensualem excedunt: Ita præter appetitum sensitivum, quò pariter bruta constant, datam esse homini potentiam appetitivam aliam, eamque sicuti

(ſcri Franc. Titelmannus d. Lib. in Prefat. de prædicat.) nobilitate nobiliori iſti potentia cognſcitiva correſpondentem, & talem, per quam ad ea poteſt inclinari amanda, odienda, proſequenda & fugienda, ad quæ nequaquam ſufficit appetitus ille ſenſitivus.

THE S. IX.

Conſtat etiam de hoc inter Authores, quos nobis legere contigit; atque ſi dubitare quis velit, rationibus id probatum dari poteſt quamplurimis. Non poteſt autem id negare, niſi qui vel prorsus denegaverit homini ejusmodi appetitum, qui ductum rationis ſequatur; vel affirmarit, unam eandemque eſſe in homine potentiam, quæ ſit & vivat (ut ita loquamur) tam ad nutum rationis ſeu intellectus, quam ſenſus. Utrumque autem hoc quanta inferat abſurda, nemini, cui ſanum eſt ſinciput, incognitum eſſe poteſt, atque nos malumus æquo Lectori judicandum relinquere, quam prolixè edocere.

THE S. X.

Veritatem potius Theſeos noſtræ patefaciemus, ne temerè & ſine ratione quicquam aſſeveraſſe videamur. Poſſumus autem id iterum facere verbis prælaudati Titelmanni, quando l.c. Cap. I. inquit: Id in ſe homo quilibet experitur, talem aliquam vim ſibi ineſſe, per quam poſſit ea, quæ per intellectus judicium ut bona vel mala cognſcit, aut velle aut nolle. His ſcil. probatur membrum Theſeos illud, quod ajebat, in homine eſſe vim appetitivam boni ex ratione. Eſſe verò hanc vim diverſam ab eâ, quæ ſenſui conjuncta eſt, & ad ſenſus judicium movetur, quod in eâdem Theſi dicit, probatur ex eodem Titelmanno inde, quod experiamur, hominem ea poſſe velle aut nolle, ea amare vel odiſſe, quæ nequaquam ſenſus apprehendit, & quæ ad judicium ſenſus nullo modo videntur ſic amari vel odio haberi. Quemadmodum (exempli gratia) virtutes amamus, & probitatem amatam proſequimur; vitia autem odimus & fugimus atque averſamur, quæ tamen maniſeſtiſſimum eſt ſenſu non apprehendi, ac proinde ſenſitivo appetitu ſic non appeti, cum ille tantum proſequatur, quæ ſenſus judicat convenientia. Hæc Titelmannus

B

THE S.

THES. XI.

Idem hoc probare quoq; nonnulli conantur ex dissidio illò, illàque lucta, quam de objectis quibusdam appetendis aut fugiendis in nobis licet offendere, quam cum optimè descriptam nobis exhibeat desideratissimus noster Præceptor B. Stahlius *Institut. Metaphys. Part. General. Cap. VI. §. XXIII.* verba ejus adponere non pigrabimur. *Per intellectum* (ait ille) *intelligimus, malum esse & inhonestum, proptereaq; fugiendum. habere consuetudinem stupri cum uxore alterius. Sed a sensu jucundissimum hoc judicatur & optimum, & idcirco homo incontinens sub judicio sensuum marcipatus appetit stuprum, eòque delectatur, quod fit appetitu sensitivò vincente rationem.* De quò conqueritur Medea apud Poëtam, cum dicit; palamq; proficitur:

———— Video meliora, proboque,
Deteriora sequor.

At homo continens eandem quidem experitur luctam, ejusque appetitus sensitivus in illicitam propendet venerem; sed ratio ejus & appetitus rationalis tandem vincit, & eligit id, quod honestum. præ eo, quod jucundum quidem sensibusque gratum, sed turpe & inhonestum est. Verùm hâc ratione in præsentia uti nolumus, cum verbis Tietlmanni omne, quod probandum fuit, sufficienter probatum esse putemus.

THES. XII.

Sicut nec illud argumentum, quod ex tribus in homine animabus quidam desumunt, urgere placet; licet illi maximum robur inesse videatur. Etenim si in homine ipsò actu adsunt tres distinctæ animæ, vegetativa nimirum, sensitiva & rationalis, (uti quidem multi celeberrimi Authores statuunt) non potest non appetitus sensitivus in homine esse distinctus realiter ab appetitu rationali. Verùm, ut diximus, nec hoc argumentum multum nunc urgebimus, cum res aliàs sit evidens.

THES. XIII.

Pergimus autem nunc, & tertio etiam ponimus hoc:
Vim vel potentiam illam tribui homini ob animam rationalem,
quâ

quâ constat. Tòti homini hanc potentiam tribui, patet ex
tritis istis & nemini non notis loquelis, quibus dicitur:
*hominem habere voluntatem, esse volitivum, velle & appetere bo-
num &c.* Cùm autem hōmō constet ex animâ rationali, ut
formâ specificâ, & corpore organicō, ut materiâ; omneque,
quod ipsi tribuitur, ex hisce principiis (vel alterutrō, vel u-
trōque) ut causis soleat deduci: etiam hujus appetitus cau-
sam in hominis substantialibus dari oportet. Quam qui-
dē unanimi ore vulgò adsignant animam rationalem, cui
cum spiritibus hoc commune est, quod sit intellectiva ac vo-
litiva: Adeoque sic, quod homo volitivus est, est ob animam
rationalem, quâ præditus est.

THES. XIV.

Ubi tamen notandum discrimen inter hunc appeti-
tum, qui dicitur potentia animæ rationalis, & potentias a-
nimarum materialium. Per has scilicet quæ fit actio, fit non
modò in organò corporeò, sed & dependēter ab eò; ut hōc
moti complures dixerint, eas esse totius compositi potentias, non
solum animæ. At verò anima rationalis, sicut immaterialis
est, & ab omni materiæ commercio liberâ, ita ejus hæ po-
tentia sunt primò & immediatè; homini autem (toti com-
posito) tribuuntur ut ultimò denominato, siye ii, in quo-
cum anima sunt quoque potentia. Quò spectat, quod verè
quidem & rectè dicatur, animam sapere, cognoscere, intelligere,
contemplari & velle; non autem animam irasci vel timere. De
quibus videatur Philosophus I. de anim. t. 64. 66. & Lib. III.
t. I.

THES. XV.

Porro quartò ponimus quoque hoc: *Esse concedendum
huius facultati hominis objectum, circa quod versetur.* Si enim
unicuique facultati ac potentia certum correspondet obje-
ctum, uti patet ex inductione, etiam illi aliquod adsignan-
dum est: aut danda sufficiens ratio, cur ea inter cæteras po-
tentias omnes sola objecto debeat carere? Interim pro no-
bis illud est, quod (ipsâ etiam appellatione clarè monente)
omnis appetitus sit alicujus. Quod si jam verum, verum erit

& hoc, voluntatem hominis, quæ appetitus species est, esse alicujus. Quod ipsum nihil est aliud, quam ejus objectum.

THES. XVI.

Quintò addimus hoc: *Sicut appetitus non est nisi boni: ita & voluntatis objectum non posse esse nisi bonum.* Fluit hoc ex iis, quæ Thef. præced. diximus. Est enim voluntas appetitus species. Jam autem, quicquid affirmatur vel negatur de genere, affirmatur vel negatur etiam de specie, secundum Canonem Logicum accuratissimè explicatum à B. Stalio *Regularum Philosoph. Part. II. Disp. XII. Reg. II.* Et nulla species habet aliquid, quod repugnat generi, ceu videri potest apud eundem *loc. cit. Reg. XIV.*

THES. XVII.

Sextò dicimus: *bonum hæc cognoscere, uti alii facultati in homine competit, ita non opus esse, idem denuò appetitui offerri cognoscendum.* Ob quem enim finem quæso institueretur iterata hæc cognitio? Aut quid esset hoc affirmare aliud, quam entia, facultates scilicet cognoscentes, temerè & sine necessitate multiplicare?

THES. XIX.

Septimò dicimus: Sicuti appetitus objectum, in quod fertur, non cognoscit, sed propendet saltem in prosecutionem cogniti, & prout variat facultas cognoscens, variat etiam & distinguitur ipse appetitus; ita ex ejusdem facultatis cognoscitivæ judicio ac dictamine venire determinationem boni, ut hoc sit illius appetitus objectum proprium, & illud hujus. Nimirum hoc est quod volumus: appetitum, uti vulgò dicitur, non ferri in incognitum, junctumque semper esse cum facultate cognoscente, & quotuplex hæc est, totuplicem illum etiam esse, sequique unumquemque judicium ejus facultatis cognoscentis, cum qua in eadem anima, vel faltem (ut alii loquuntur, & nos nunc ponemus) eadem ejus parte est conjunctus; cum autem quilibet propendeat in bonum, hoc bonum ita absolutè dictum, esse objectum appetitus materiale & commune, proprium verò reddi huic vel isti

isti appetitui ex cognitione & iudicio facultatum cognoscentium, ita, ut ex. gr. prout est cognitum à ratione, fiat ac sit proprium objectum voluntatis, seu appetitus rationalis; prout autem cognitum est à sensu, fiat ac sit proprium objectum appetitus sensitivi. Uti quidem statnendum esse ducimus, cum nulla huius restrictionis ratio melior constet.

THES. XIX.

Sit ultimò & hæc Thesis: *Quod si bonum ab intellectu humano cognitum continet omnia, circa quæ fertur vel versatur voluntas humana continetque ea sola, & nihil amplius, sequitur, bonum illud esse objectum voluntatis humane adequatum ac totale.* Quod ipsum concedant oportet, quicumque concedunt regulam illam: Cui competit definitio, ei competit & definitum. Est siquidem ea definitio objecti adequati ac totalis, quam in antecedente posuimus.

THES. XX.

Verum cum de objecto voluntatis res controversa sit inter Auctores, dum aliqui *solum bonum* id esse volunt; alii autem *tam bonum, quam malum*; alii etiam aliud scriptis suis, si non expresse docere, saltem per legitimam consequentiam inferre videntur, paulò prolixius de eò differere volupe est, idque quod asseruimus in antecedente, ut omnibus pateat, clarè demonstrare.

THES. XXI.

Et quidem jam supra Thesi XVII. diximus, voluntatis objectum non posse esse, nisi bonum, exinde posse colligi, quod appetitus non sit nisi boni. At cum nec hoc concedant omnes, eò autem negatò, labascere videatur tota illa argumentatio nostra, necessitas postulabit, idem illud ostendere. Quod ut feliciter fiat, præmittemus pauca de ipsis nominibus, *objecto* scilicet, ejusque divisione in *adequatum & inadequatum*, ut pateat, quid nobis nunc iis veniat.

THES. XXII.

Significatur itaq; voce *objecti* id, quod alicui potentia, facultati aut habitui percipiendum, considerandum, vel quòzunque modo aliò tractandum proponitur & obicitur. Aut

B 3

ut B.

ut B. Stalius *Tab. Metaph. VII.* definit, est, id circa quod aliqua potentia vel habitus aut eorum actus versatur. Alio nomine dicitur materia circa quam, & ut Grammatici norunt, descendit à verbo objicio. Est enim quasi obex actuum, eoque tanquam obiecto quodam obice sistuntur ac determinantur illi, ne vagè & in incertum ferantur, eleganter ita exponente Thomà Comptonò *Disp. Logic. II. Sect. I. §. I.* Et hoc modò dicitur vulgò, obiectum auditus esse sonum, gustus saporem, olfactus odorem, &c. Dicendum itaque pariter erit, obiectum appetitus esse id, circa quod ipse suo actu versatur.

THES. XXIII.

Distinguitur autem obiectum hoc in adæquatum & inadæquatum. Et illud, etiam B. Stalio *loc. cit.* dicente, est, quod complectitur omnia, quæ à potentia vel habitu attinguntur, nec plura complectitur. Quale ex. gr. est sonus respectu auditus, & corpus naturale respectu Physicæ. Inadæquatum autem dicitur vulgò id, circa quod versatur quidem habitus vel potentia, sed non complectitur omnia ad illum habitum illamq; potentiam spectantia, sed præter ipsum etiam sunt alia, quæ ab iis tractantur aut percipiuntur. Tale obiectum est ex. gr. color respectu visus, & Elementa respectu Physicæ. Utut enim Elementa considerentur à Physico, & colorem percipiat visus; attamen nec Elementa continent omnia ea, quæ in Physicis tractantur; nec colorem solum percipit visus. Sunt ergò Elementa Physicæ, & color est visus obiectum inadæquatum.

THES. XXIV.

Nostro negotio ut hæc jam applicemus, à nemine in dubium trahi potest, neque unquam à quodam tractum fuisse meminimus, desiderari, appeti, & amari bona. Unde veluti circa bonum sunt appetitus actus, ita vicissim, bonum est appetitus obiectum. Verum dum contendunt aliqui, appeti etiam malum quandoque, (sicuti quidem Occhamum statuere, velle voluntatem nostram malum tale, quod nec revera bonum sit, nec apparenter, sæpe jam laudatus Stalius inquit, *Regularum Philosophic. Part. I. Disp. IIX. Reg. I. §. IX.*) ab iis concedetur quidem, esse bonum appetitus obiectum,

etiam, sed non, esse ejus objectum adequatum, verum actus voluntatis aliquos ferri etiam in malum.

THES. XXV.

Et certè, dubiam posse alicui videri thesin nostram, inficias non imus. Nec obstant ei solùm hæc, quæ Occhamus & alii dicunt, sed etiam alia. Si enim verum est, quod diximus, quæ sit, quod dicitur vulgò, & ipse Aristoteles etiam III. de anima Cap. IIX. & VI. Ethic. Nicomach. Cap. II. docet τῆς ὁρεξέως seu appetitus duos esse actus, alterum, appetere & amare; alterum nolle, odisse & fugere? Quod item statuitur, inter eos actus interjacere alium, qui est, actionem suspendere, Nolle enim, odisse, ac fugere malum, nō est versari circa bonum, sed directè circa malum. Veluti quoque ne actionis suspensio videtur actus circa bonum. Ergo solum bonum non est appetitus objectum.

THES. XXVI.

Verum enim verò hæcce declinare, & ne noceant abigere, non magno opus erit Hercule. Nam I. quantum ad eos, qui adjunt, appeti quandoque etiam mala ex. gr. furta, stupra, cædes, rapinas, &c. iis ita vulgò respondent: Distinguunt (1.) ex Philosopho inter id, quod reverà est bonum; & inter id, quod bonum est saltim apparenter. Quam distinctionem multis in locis à Stagyrita inculcari notum est. (2.) Distinguunt etiam inter id, quod appetitur aut odio habetur; & inter rationem, sub quâ appetitur aut odio habetur. Quorum illud objectum appetitus materiale; hoc formale vocant. (3.) Dicunt: esse quidem appetitum quandoque etiam mali; verum tunc apparere vel cognosci, ut bonum; aut siquidem illa ipsa res, nec bona sit, nec ut bona cognoscatur; appeti tamen sub ratione boni, quod exinde venit, vel cum ea conjunctum est, aut solum venire vel conjunctum esse putatur. Ita qui rapinas e. g. furta, & cædes, res certè pessimas, & de omni jura lege illicitas appetit, appetit sub ratione boni utilis aut jucundi. Qui optat & imprecatur alteri malum, optat & imprecatur vindictæ causa, quæ bonum habetur à multis vitâ ipsâ jucundius. Qui porro sibi ipsi optat, vel etiam conciliat mortem, facit illud secun-

secundum verba Suarezii, in virtute alicujus boni positivi, quatenus scilicet cum morte illâ, quam appetit, putat conjunctam esse carentiam malorum, quibus in hac vitâ subiectus fuit, & quam carentiam pro majori bono habet, ac est ipsa vita. *Iucundum enim est non habere malum*, uti expressè ait Philosophus *I. Rhetor. Cap. XI.* Et ita hi omnes quicquid faciunt, faciunt instinctu alicujus boni, & uniuscujusque objectum primum est τὸ καλόν seu bonum.

THES. XXVII.

II. Occhamum quod spectat, ait ille quidem, appeti aliquod, quod nec reverâ bonum est, nec apparenter. Ut quando quis desertâ religionem, quam sanctam, & Deo acceptam esse credit, idololatriam sectatur. Verum non probat, quod probandum est. Nempe, hunc talem appetere & sectari idololatriam sub nullâ ratione boni. Bonum enim omnino hic subest, idque vel spes servandæ vitæ, aut consequendorum honorum, divitiarum; vel ejus generis aliquod aliud. Ut adeo & in hoc actu maneat objectum primum bonum, ob quod scilicet fit, quidquid fit.

THES. XXIIIX.

III. Illud, quod de distinctis appetitus actibus adlatum fuit, majus alere dubium videtur. Verum potest & illi satisfieri, modo attendatur id, ob quod primum hi actus fiunt. Quod iterum non est aliud, quam bonum. Fugit enim e. g. aliquis à latrone, ut fugâ illâ suam vitam servet, quam pro bono habet. Aversatur item alius, odit, & improbat delicta, quod probare aut sectari illa inhonestum novit, abstinere autem ab eis, vel ab aliis commissis improbare, honestum, laudabile, ac bonum. Sicut & e. g. qui respuit cibos, ideo respuit, quod sibi vel ingratos, vel nocivos, vel saltem non utiles esse, persuasus est; vel aliam aliquam causam, quæ tamen semper est ratio boni, istius odii & nauseæ habet. Quod ipsum videtur innuere illi etiam, qui ajunt, τὸ nolle esse aliquod velle, negativum scilicet, idem innuens, ac velle aliquid non esse, aut non sic vel sic esse, veluti ex Isennacensis *Lib. IIX. Philos. natural. tract. I. cap. II.* ita docet B. Scheiblerus *l. c.* §. 15.

THES.

THES. XXIX.

IV. Idem respondetur etiam ad ultimum, petitem ab actionis suspensione. Fit enim & hæc intuitu alicujus boni, vel, quod instituere eam turpe, prohibitum, inutile aut nocivum putatur; vel saltem omittere eam melius adparet & magis conducibile.

THES. XXX.

Manet itaque sic certum, quod diximus, bonum à ratione cognitum esse objectum nostræ voluntatis adequatum. Ipsum enim complectitur omnia, quæ à voluntate attinguntur, & præter ea nihil complectitur aliud. Ut verissimè Aristoteles I. Polit. Cap. I. scripserit: *Ejus gratia, quod bonum esse videtur, omnes omnia faciunt.*

THES. XXXI.

Sed dicat aliquis, quomodo complecti potest tot bonum mala? Ad quod respondemus: quando dicitur, objectum adequatum complecti omnia, quæ à potentiâ vel habitu aliquo attinguntur, non hunc esse sensum: omnia debere contineri sub objecto illò, veluti inferius sub superiori, aut partes à toto; sed hunc: omnia & singula, quæ præter illud objectum percipiuntur, cognoscuntur, aut modò quocunque aliò attinguntur ab aliqua potentiâ, facultate, aut habitu, attingi, cognosci & percipi gratia ipsius, aut in ordine aliquo ad ipsum, ita ut ipsum primariò ab eâ facultate vel habitu attingatur, reliqua autem secundariò, & ob ipsum. Quâ de causâ aliqui vocant objectum hoc primarium, primum, & ultimum. Ita e. c. in Phisicis objectum adequatum ac totale est corpus naturale. Hoc consideratur primariò. Quæcunq; v. præter ipsum ibi consideramus, considerantur in ordine ad ipsum, quatenus sunt ejus principia, affectiones, species, specierum principia aut affectiones, aut etiam affectionum actus, aut quatenus modò quodam aliò ad ipsum referuntur, & ad ipsius cognitionem conferunt. Quæ inter iterum intercedit differentia, dum aliqua minùs, aliqua magis secundariò, & ita omninò per accidens, sive, ut alii vocant, indirectè ibi tractantur; de quibus ut fusiùs differamus, ratio instituti dissuadet. Con-

C

fimi.

simili ergò modò se res habet cum iis, circa quæ actus aliquos voluntatis secundariò versari, suprà diximus. Attinguntur scilicet ea in ordine ad bonum, & ita à bono dicuntur contineri.

THES. XXXII.

Idem, nisi fallimur, dicere intendit Andreas Lao de Lib. II. Physic. Disp. XII. pag. 174. cujus verba, licet non ita plana ac perspicua, ut nostra illa, libet adponere. Quærit ille: *Per quod finis constituatur in actu primò ad finalizandum?* Et respondet: *Per bonitatem.* Quia nimirum voluntas non potest versari circa malum, ut malum, amando illud; & licet aliquando appetatur non esse, non appetitur tamen, ut illi est annexa carentia beatitudinis, nec simpliciter ut non esse, sed ut est conjuncta carentia miserie, quam cupit damnatus fugere. (Hæc quidem in cujus gratiam dicat, aut quomodo intellecta velit, investigare non potuimus). Unde fit, quod quamvis potentia circa contraria versetur, non tamen eodè modò, sed circa unum primò & per se, tanquàm circa objectum; circa alterum, indirectè & secundariò, tanquàm circa objecto suo oppositum. Hæc Lao.

THES. XXXIII.

Est verò illud præprimis hîc notandum, quod, ut feratur voluntas circa bonum, necessum sit, ipsum prius à ratione cognosci. Neque enim fertur, aut ferri potest appetitus in incognitum, ut vulgò dicitur. Proponit autem voluntati intellectus objectum, à quo postmodum, tanquàm à principio formali externò (cei vocant Conimbricenses Disp. Eth. IV. Quæst. II. art. I. conclus. II. col. 32. B.) actus voluntatis sumunt speciem. Et ideò dicitur voluntas potentia cæca; ex adversò autem Intellectus ejus Dux ac Rector. Quatenus item Voluntas dictamen hoc rationis sequitur, dicitur & ipsa rationis particeps, aut rationalis per participationem. De quò plura proponere solent vulgò & Physici & Ethici.

THES. XXXIV.

Nos propositis hîc, pergimus ad examen definitionum illarum, quas Thesi VI. & VII. attulimus. Et quidem duas illas Augustini locum invenire nò posse, ex eò patescit, quod

quod generis loco ponatur vox *motus*, quæ tamen quomodo de voluntate cō sensu, quō potentia animæ nostræ dicitur, sumtā, prædicari possit in quid, per nullā rationem patet. Ut sicco, quod ajunt, pede prætereamus, in priori falsò & præter omnē rationē dici, *moveri à voluntate sensum*, (absolutè enim dum dicitur, de omnibus sensibus valere debet; cum tamē de sensibus externis certum sit, eas ab omni, sive voluntatis sive rationis imperio esse exemptas) deinde in neutrá exprimi ipsius objectum; per quod tamen ipsam definiri debere Doctores vulgò volunt. Et in priori quidem planè nulla fit objecti mentio. In posteriori autem videtur fieri, sed implicite, dum dicitur, esse voluntatem animi motum *ad aliquid prosequendum vel fugiendum*. Verùm hæc non sufficiunt, sed exprimi debet propriò nomine suo proprium & adequatum ejus objectum. Sicut enim omnis potentia alicujus est, ita nisi dixeris, cujus sit propriè, quidditatem ejus nunquàm trades aut expones. De quibus quidem plura dicere possemus, si necessitas exigeret, & chartæ angustia permetteret, aut etiam ratio nostri instituti ferret. At cum ex paucis hisce, quæ diximus, satis superq; constet, in neutrá harum definitionum vel verbulum contineri, ad exprimendum conceptum voluntatis quidditativum quod faciat, iis merito nunc contenti abimus.

THES. XXXV.

Neque melior his est illa, quam Doctri irrefragabili tribuit Vorrillong. Primum enim, si *vis cognoscens* est voluntas, quid quæsumus cognoscit? Objectum sanè sicut ipsam non cognoscere, sed à voluntate cognitum & propositum accipere, ex antecedentibus liquet, & à Physicis Dd. unanimiter adseritur. Unde si proprium suum objectum non cognoscit, quid, quæsumus iterum, cognoscet aliud? Magè verò absurdum illud est, quod addit Vorrillong, *eā cognitione differre voluntatem à totā parte sensitivā, in qua nulla extet cognitio*. Quæ certè invertere nos nulli dubitamus, dicentes cum Physicorum coronā, sensibus omnibus & singulis competere objectorum suorum cognitionem, eāque

cognitione differre sensum ab appetitu, quod hic nihil cognoscat, sed in cognitum tantum feratur; uti quidem in antecedentibus elare ostendimus. Quod deinde in eadem definitione dicitur, *esse voluntatem dominam sui actus* illud ut quidem in dubium non trahamus, non videmus tamen, quid ad conceptum ejus quidditativum exprimendum faciat. Et ita nec ex hac definitione, quid sit voluntas? patere potest.

THES. XXXVI.

In quarta illâ, quæ Scaligeri erat, quid desideretur, quisque primo ejus auditu percipit. Nos hoc modò dicimus, esse eam valde impropiam, cum voluntas formaliter intellectus non sit, sed altera ejusdem animæ potentia, cuius potentia ipse est. Hoc quidem non negamus, *sequi intellectum ejusdemq; actum voluntatem*. At exinde colligi nequam potest, quod voluntas sit ipse intellectus extensus vel promotus.

THES. XXXVII.

De cæteris ex Titelmanno, Velcurione, Bartholino & Magiro adductis, judicium Lectori remittimus. Cum enim à nobis ostensum haftenus sit, *bonum esse objectum voluntatis adequatum ac totale*, peccant, & vitiosam definitionem reddunt, quicunque præter hoc aliud aliquod ipsi intrudunt. Quod ipsum ab omnibus jam nominatis, quin & ipsò Scaligerò factum, lectione ad oculum patet.

THES. XXXIIX.

Nos colophonem ut tandem nostro imponamus exitio, dicimus, commodissime omnium (salvo aliorum judicio) docere, qui ita voluntatem definiunt, *Voluntas, dicens, est appetitus boni cum ratione*. Cum quibus idem diceret, qui diceret: *Voluntas est potentia anime rationalis, boni per rationem cogniti appetitiva*. Ita enim absurda, quæ alias definitiones insequi haftenus ostendimus, evitantur; & præterea quid sit voluntas, quæq; sit ejus non ab intellectu solum, sed & ab appetitu sensitivo differentia, clare & sine verborum abundantia exprimitur.

TANTUM.

SUPREMO NUMINI, SINE QVO NIHIL
EST IN HOMINE, SIT LAUS ET
GLORIA.

CONSECTARIA.

1. Voluntas an possit cogi? disputant vulgò. Videturque de ejus actibus internis, ut vocantur, res certissima; utut de actibus externis dubitare quidam velint.
2. Actus voluntatis imperati sunt actus voluntatis, & non sunt.
3. Astra licet, sicut in reliqua sublunaria, ita etiam in corpus hominis, ejusque temperamentum, influere vulgò credantur; nullum tamen dominium eis in voluntatem, tanquam potentiam spirituales, adscribendum est.
4. Quod vulgò dicitur, intellectum esse radicaliter liberum, prolixâ indigere videtur expositione.
5. Copula enunciationis categorica cum sit ejusdem pars formalis, non tantum in significando connexionem seu unionem prædicati cum subjecto, sed & in hoc, quod ipsa reverà uniat ac conjungat, ratio ejus consistere videtur.

Quid nostrum sit velle doces, STOMAE. Patroni
sic benè velle tuis incipient studiis.

Boni omnis causâ adponebat hæc erudita
Disputationis Auctori

PRAESES.

Velle suum cuique est: hunc otia, blanda voluptas
Illum, alios opum copia larga juvat.
Hunc eris lituo sonitus permistus anhelos
Excitat ad pugnam nocte dieq. truce.
Pauperiem indocilis patier mercator, ad Indos
Currit; Nile, tuas & quoque pallet aquas.
Pertusus terram dominus mare pelleret saxis
Audet, & excelsas mittere ad astra domos.
Orbavit longas avibus gula Phasidos undas,
Solaq. sub mutis frondibus aura sonat.
Sed non velle tuum tale est: tu perditus illuc
Incumbens palles Enthea amore DEÆ:

C 3

E

*Et nunc Divinis inhiat, nunc ritè Sophorum
 scriptis: dependes doctus utrisque frui.
 Musa tibi cordi est: restantur scripta perenni
 Digna cedrò, aeternò non moritura die.
 Maeste, STOMÆE, istis captis: DEUS annuat, opto,
 Indulgens votis vela secunda tuis.*

hæc

Eximio ac doctissimo Dn. AUCTORI hujus
 disputationis, conterraneo ac amico
 suo singulariter dilecto, benevolo af-
 fectu atque favore gratulabundus
 apponebat

*Henricus Koring, Bilsfeldia-
 Guestphalus.*

Es mag test Philoxenus in den Evans süßen Neben
 suchen seine Freud' und Lust; Herostratus mag auch streben
 Nach dem Schatten falscher Hokeit; Sardanapalus der mag
 In den schändden Vppigkeiten vollensführen seine Tag
 Und hinsterven wie ein Thier: Es mag auch der Buhler gehen
 in der schwarz-bewolkten Nacht/ und hindurch die Rixen sehen/
 Nach der Venus schönsten Tochter/ alles! alles! sen verachtet.
 Denn man lobet den/der stetes/sich den Göttern ähnlich macht/
 Tugend Kunst und Wissenschaft/ wer denselben wird anhängen.
 Kan auch ehe Er es meint/ mit der Ehren-Krone prangen/
 Denn sie zeigen ihre Strahlen: Tugend-Ruhm man nie ver-
 gräbt/

Denn sie ist der rechte Fenix, der erst nach dem Tode lebt.
 Dieses hat mein werther Freund/ Herr Stomæus auch erwogen/
 Welcher da mit stetem Fleiß/ aus den Büchern hat gezogen/
 Gleich der Bienen süßes Honig/ welcher Fleiß auch so gelingt/
 Daß er Ihm zu allen Zeiten/Freude/Lust und Ehre bringt:
 Nun mein Wehrter fahret fort/ laßt Euch aber heut' erst hören
 Von dem Willen/ welcher soll/ Euren Lob und Ruhm vermeh-
 ren: Saget

Saget nun Ihr Morphens Söhne / saget trifft es jetzt nicht ein?
Wer da fleißig ist gewesen / pfleget auch gelahet zu sein.
Wohl dem! Wohl / und aber wohl! Der das Lob durch Fleiß er-
wirbet/
Welchen Jent noch Wassersnoth / noch des Momus Neid ver-
dirbet;
Horch! mein Werther / ich verspreche / jetzt mit ausgereckter Häß /
Daß Euch dieser Tag wird geben / ein sehr schönes Ehrenpfand.
Dieses wenige schrieb zu Ehren seinem hoch-
geehrten Herrn Landsman und
werthen Freunde
Heinrich Gleide.

Improbis illo labor, qui fortiter omnia vincit,
Vincit Pieridum nunc quoque castra labor.
Care STOMAE, tuos labor improbus arguit assus.
Non levis auscensus, qui iugacelsa petit:
Plurimus hunc tollit sudor: nocturnus olivo
Immoritur: demum pulcra corona datur.
Dexter JOVA tuos fortunet, comprecor, ausus,
Appluat Enutius dexter JOVA Tibi.
Testandæ benevolentia & favoris ergo
hæc app osuit
Johannes Becker / Bilsfeld. Jurium Cultor.

Doctam nunc scandas perculite Stomae Ca-
thedram
Nomine sic rebus conveniente suis.
Ingenuâ verum dudum defendere linguâ
Nôsti, sic properat verticis almus honos.
Ergo alacris pergas, donec tua facta per orbem
Nuncia fama vehens, ore favente canat.

Ita gratulabatur
Matthias Mullerus Wertera-
Westphal. *Qui*

Qui tantas animi servavit ab indole vi-
res,

Audeat ut tandem Musarū tangere culmen;
Is non immeritō donatur munere palma.

Sic cum non fessus sedeas in culmine Phœbi,
Te nunc non servat sollers sapientia clausum,
Dum te cum Doctis Dis-docta-putatio ver-
sat.

Cum decq; eximium mentis Te claret in orbe,
Gnavaq; sedulitas dederit tibi Palladis artes,
Divus Apollo tua reddet te fronde Magistrū.
Vivas in studiis, vivas & Nestora totum!

Paucula hæc sinceri animi testandi causā
Dn. Conterraneo ac Contubernali ap-
ponere voluit

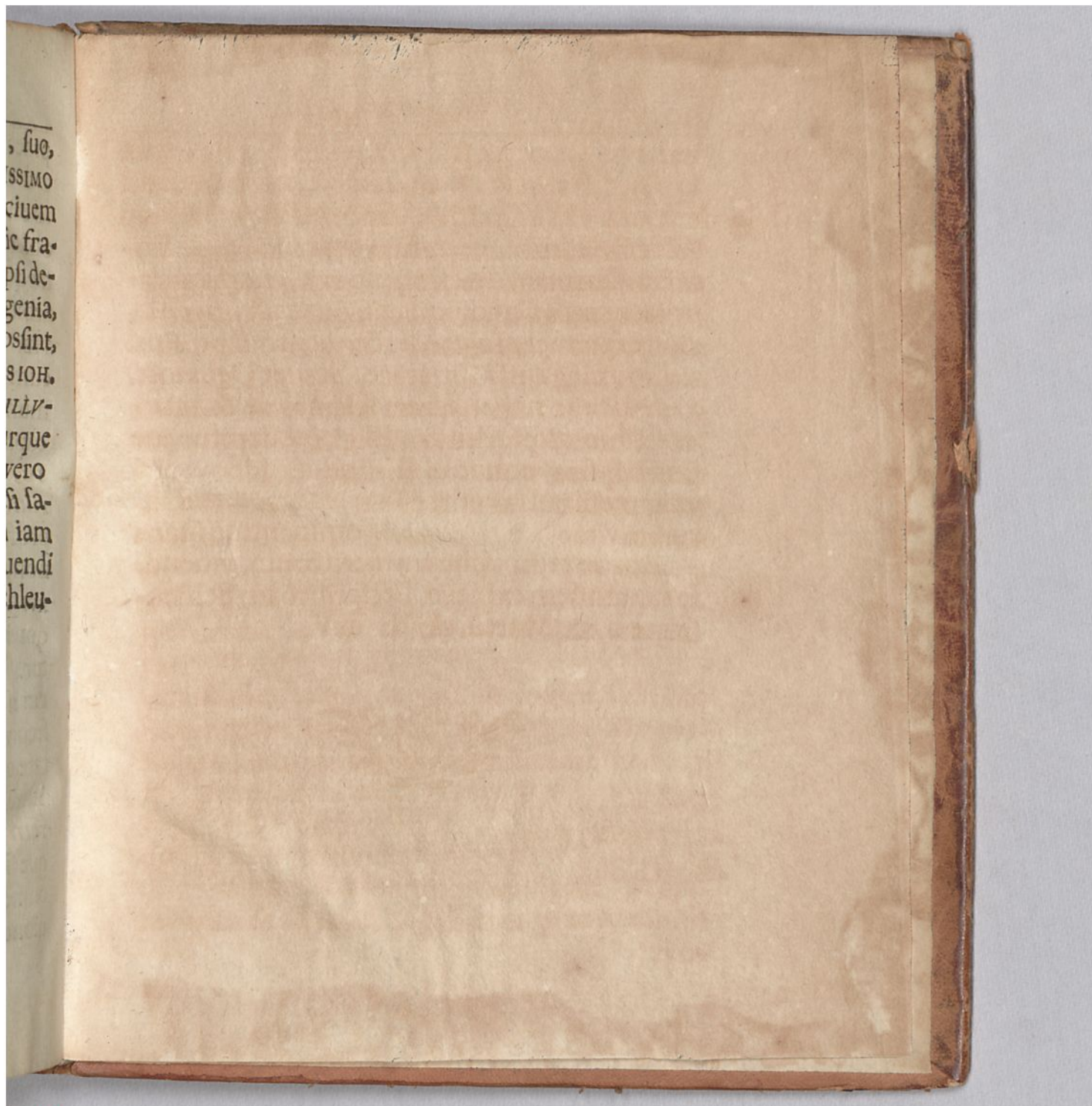
Heinricus Büscher.

Quicquid suscipias, constet modō recta voluntas,
Ægrè haud præstabis, faciesque favente Minerva.
Gtatur idcirco, dum publica pulpita scandis:
Sic etenim poteris titulum famamque mereri
Docti: Sicque tuum nomen laudesque manebunt.

Hæc Per-Eximio & Præstantissimo Dn. Re-
spondenti, Amico suo, plurimum dilecto
cordiculus applaudere &
voluit & debuit

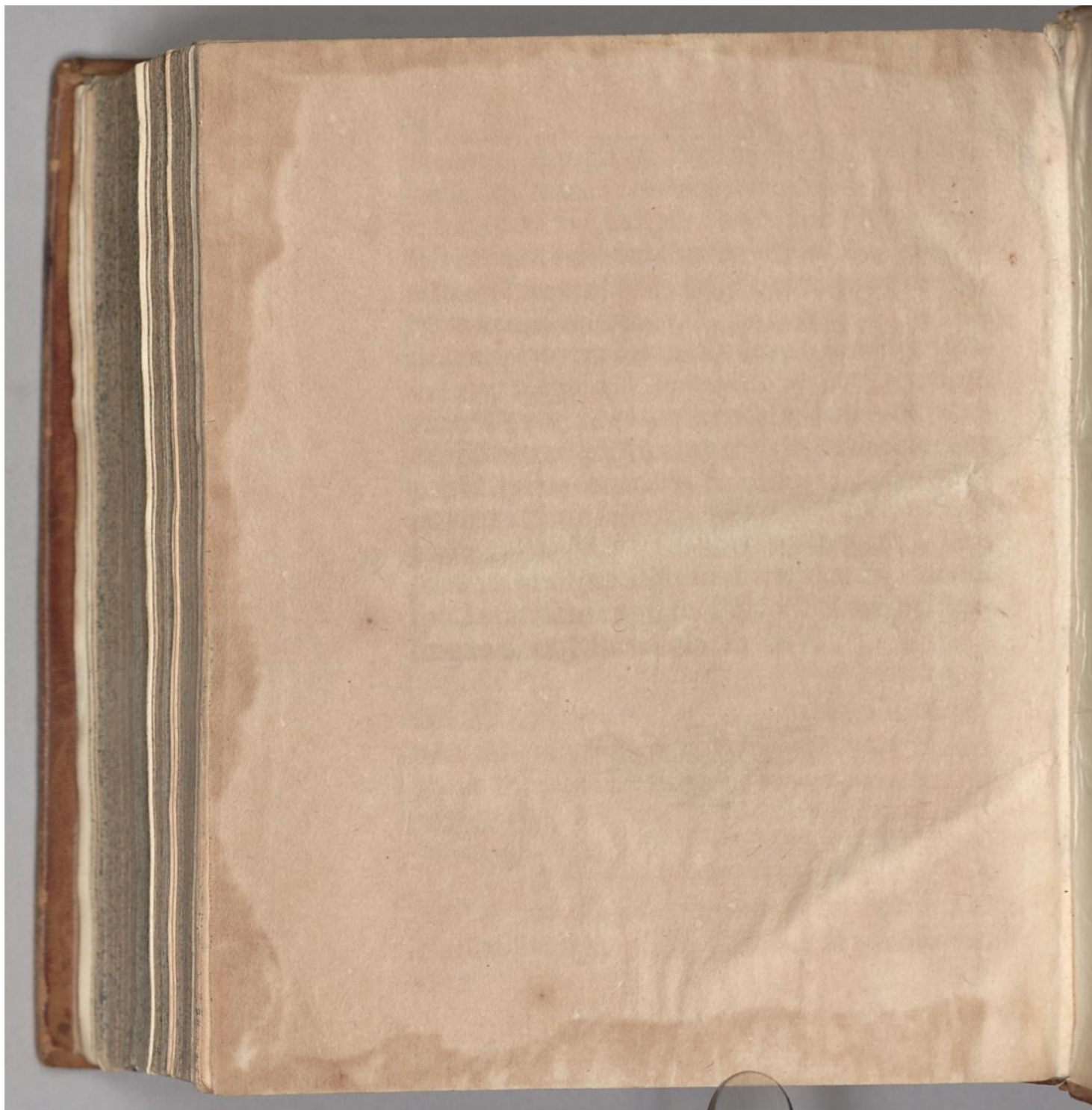
Nicolaus Plage/ Petrihagā Westphal.

F. I. N. I. S.

, suo,
SSIMO
ciuem
ie fra-
plide-
genia,
osint,
s IOH.
LLV-
rque
vero
si sa-
iam
uendi
hley-

GOTTFRIED WILHELM LEIBNIZ BIBLIOTHEK
NIEDERSÄCHSISCHE LANDESBIBLIOTHEK

Signatur: ZEN Lebn. Marg. 41. Lebn. Marg. 41, Stück 6, [30] - -

6832

35
GWL B Hannover
036 855 901

IV 5 A
40
685

